Swahili

För andra betydelser, se Swahili (olika betydelser).

Swahili (*kiswahili*) är ett bantuspråk som talas i östra och centrala Afrika. Det är officiellt språk i Kenya, Tanzania och Uganda, används som lingua franca i flera länder i östra och centrala Afrika, och som officiellt språk i Afrikanska unionen. Ungefär 100 miljoner talar swahili, men bara en liten del av dessa har språket som modersmål.[1]

Swahili har sitt ursprung på Kenyas och Tanzanias östkust och på Zanzibar. Swahili har tidigare skrivits med det arabiska alfabetet, men numera används det latinska alfabetet. En stor mängd arabiska lånord blev en del av språket under 1700- och 1800-talet på grund av den av omanier dominerade handeln och av stora arabiska influenser på samhället i stort.[2]

Swahili	
	Kiswahili
Talas i	Kenya, Tanzania, Somalia, Uganda, Kongo-Kinshasa
Region	Afrika
Antal talare	50 miljoner (varav en liten del som modersmål)
Språkfamilj	Niger-Kongospråk ▪ Benue-Kongospråk ▪ Bantoida språk ▪ Bantuspråk ▪ **Swahili**
Skriftsystem	Latinska alfabetet
	Officiell status
Officiellt språk i	Kenya, Tanzania, Uganda
	Språkkoder
ISO 639-1	`sw (http://www.loc.gov/standards/iso639-2/php/langcodes_name.php?iso_639_1=sw)`
ISO 639-2	`swa (http://www.loc.gov/standards/iso639-2/php/langcodes_name.php?code_ID=432)`
ISO 639-3	`swa`

Innehåll

Ljudsystem
- Vokaler
  - Halvvokaler
- Konsonanter

Grammatik
- Substantivklasser

Dialekter

Referenser
- Noter
- Källor

Ljudsystem

Vokaler

Swahili har fem vokalfonem: /ɑ/, /ɛ/, /i/, /o/, och /u/.

Halvvokaler

Standardswahili har också två halvvokaler, *y* (/j/) och *w* (/w/).

Konsonanter

I konsonantsystemet finns ett antal prenasaliserade konsonanter.

Swahilis utbredningsområde

	Bilabial	**Labio-dental**	**Dental**	**Alveolar**	**Post-alveolar**	**Palatal**	**Velar**	**Glottal**
Nasal klusil	*m* [m]			*n* [n]		*ny* [ɲ]	*ng'* [ŋ]	
Prenasaliserad klusil	*mb* [mb]			*nd* [nd]		*nj* [ɲʄ]	*ng* [ŋg]	
Implosivor	*b* [ɓ]			*d* [ɗ]		*j* [ʄ]	*g* [ɠ]	
Tenuisklusil eller **affrikata**	*p* [p]			*t* [t]	*ch* [tʃ]		*k* [k]	
Aspirerad klusil eller **affrikata**	*p* [pʰ]			*t* [tʰ]	*ch* [tʃʰ]		*k* [kʰ]	
Prenasaliserad frikativa		*mv* [ɱv]		*nz* [nz]				
Tonande frikativa		*v* [v]	*(dh* [ð])	*z* [z]			*(gh* [ɣ])	
Tonlös frikativa		*f* [f]	*(th* [θ])	*s* [s]	*sh* [ʃ]		*(kh* [x])	*h* [h]
Tremulant				*r* [r]				
Lateral approximant				*l* [l]				
Approximant						*y* [j]	*w* [w]	

Noter:

- De nasala klusilerna uttalas som separata stavelser när de förekommer framför en klusil *(mtoto* [m.to.to] "barn", *nilimpiga* [ni.li.m.pi.ɠa] "jag slog honom"), och prenasaliserade klusiler sönderfaller i två stavelser när ordet i annat fall skulle ha en *(mbwa* [m.bwa] "hund"). I andra fall händer detta dock inte: *ndizi* "banan" har två stavelser, [ndi.zi], liksom *nenda* [ne.nda] (inte *[nen.da]) "gå".
- Frikativorna inom parenteser, *th dh kh gh,* är lånade från arabiska. Många swahilitalare uttalar dem som [s z h r].
- Swahilis ortografi skiljer inte aspirerade från oaspirerade konsonanter. När substantiv i N-klassen börjar på klusiler är dessa aspirerade *(tembo* [tembo] "palmvin", men *tembo* [tʰembo] "elefant") i vissa dialekter. I övrigt är aspirerade konsonanter ovanliga.
- Swahilis *l* och *r* sammanblandas av många talare och uttalas ofta båda som /ɺ/

Grammatik

Substantivklasser

Liksom i andra bantuspråk är substantiven i swahili indelade i klasser, i swahilis fall 14: sex klasser singular och plural, en klass för verbala infinitiver som används som substantiv, och det enda substantivet *mahali* "plats".

Ord som börjar på *m-* i singular och *wa-* i plural syftar på animata substantiv, särskilt människor. Exempel är *mtu*, "person" (plural *watu*), och *mdudu*, "insekt" (plural *wadudu*). En klass med *m-* i singular men *mi-* i plural syftar ofta på växter, såsom *mti* "träd", *miti* träd (plural). Infinitiv av verb börjar på *ku-*, till exempel *kusoma* 'att läsa'. Andra klasser är svårare att kategorisera. Ord som i singular börjar på *ki-* får i plural *vi-*. De syftar ofta på handverktyg och andra artefakter. Denna alternering *ki-/vi-* tillämpas ofta på lånord där *ki-* ursprungligen var en del av roten, som *vitabu* "böcker" från *kitabu* "bok" (från arabiska *kitāb* "bok"). Denna klass innehåller även namn på språk (som språkets namn *Kiswahili*), och diminutiver, som anses ha varit en separat klass i äldre stadier av bantuspråk. Ord som börjar på *u-* är ofta abstrakta och saknar plural, till exempel *utoto* "barndom".

En femte klass börjar med *n-* eller *m-* eller ingenting, och är likadan i plural. En annan klass har *ji-* eller inget prefix i singular, och *ma-* i plural. Denna klass används ofta för augmentativer. När substantivet självt inte visar tydligt vilken klass det tillhör gör dess komplement det. Adjektiv och räkneord får vanligen substantivprefixen, och verb tar en annan uppsättning prefix.

singular			**plural**		
mtoto	**m**moja	**a**nasoma	**wa**toto	**wa**wili	**wa**nasoma
barn	ett	läser	barn	två	läser
Ett barn läser			Två barn läser		
kitabu	**ki**moja	**ki**natosha	**vi**tabu	**vi**wili	**vi**natosha
bok	en	räcker	böcker	två	räcker
En bok räcker			Två böcker räcker		
ndizi	moja	**i**natosha	**n**dizi	**m**bili	**zi**natosha
banan	en	räcker	bananer	två	räcker
En banan räcker			Två bananer räcker		

Samma substantivrot kan användas med olika substantivklassprefix för avledda betydelser: människa *mtoto (watoto)* "barn", abstrakt *utoto* "barndom", diminutiv *kitoto (vitoto)* "spädbarn", augmentativ *toto (matoto)* "stort/stora barn". Även vegetativa *mti (miti)* "träd", artefakt *kiti (viti)* "pall(ar)", augmentativ *jiti (majiti)* "stort träd", *kijiti (vijiti)* "pinne/pinnar", *ujiti (njiti)* "högt smalt träd".

Fastän swahilis substantivklassystem kan karakteriseras som grammatiskt genus skiljer det sig från grammatiskt genus i indoeuropeiska språk: I swahili är substantivs klasstillhörigheter fortfarande till stor del semantiskt motiverade, medan de indoeuropeiska språkens system mestadels är godtyckliga. Klasserna kan dock inte förstås som enkla kategorier som "människor" eller "träd". Snarare finns betydelseutbredningar, ord som liknar dessa utbredningar och sedan utbredningar från dessa. Slutresultatet är ett semantiskt nät som verkade vettigt vid tidpunkten, och ofta fortfarande verkar vettigt, men kan vara förvirrande för någon som inte kan språket.

Dialekter

Sedan kolonialtiden, cirka 1870 till 1960, och in i nutid, har kiunguja, Zanzibardialekten av swahili, blivit grundvalen för standardswahili som det används i Östafrika. Swahili inbegriper dock mer än 15 distinkta dialekter, däribland:

- Kiunguja: Talas på ögruppen Zanzibar och är basen för standardswahili. Namnet *Kiunguja* är härlett ur *Unguja*, namnet på ögruppens största ö.
- Kimrima: Talas omkring Pangani, Vanga, Dar es-Salaam, Rufiji och Mafiaön.
- Kimgao: Talas omkring Kilwa och söderut.
- Kipemba: Talas omkring Pemba i Tanzania.
- Kimvita: Talas i och omkring Mombasa. Historiskt den viktigaste dialekten tillsammans med Kiunguja.
- Kiamu: Talas på och omkring ön Lamu (Amu).
- Kingwana: Talas i de östra och södra områdena i Kongo-Kinshasa. Ibland kallat *Copperbelt Swahili*, särskilt den variant som talas i söder.

- Kingozi: Är ett specialfall eftersom det var det språk som talades av befolkningen i den forntida staden Ngozi och kanske är grunden till swahili.
- Shikomor, språken på Komorerna, är nära besläktade med swahili. Dialekterna kingazija (eller shingadzija) som talas på Grande Comore och Mahorian som talas på Mayotte betraktas vanligen som dialekter av swahili.
- Kimwani: Talas på Kerimbaöarna och norra delen av Moçambiques kustland.
- Chimwiini: Talas i Barawa på Somalias sydöstkust.
- Sheng - en sorts gatuslang, är en blandning av swahili, engelska, kikuyu och andra språk som talas i och omkring Nairobi i informella sammanhang. Sheng uppstod i Nairobis slum och anses fashionabelt och kosmopolitiskt bland en växande andel av befolkningen.

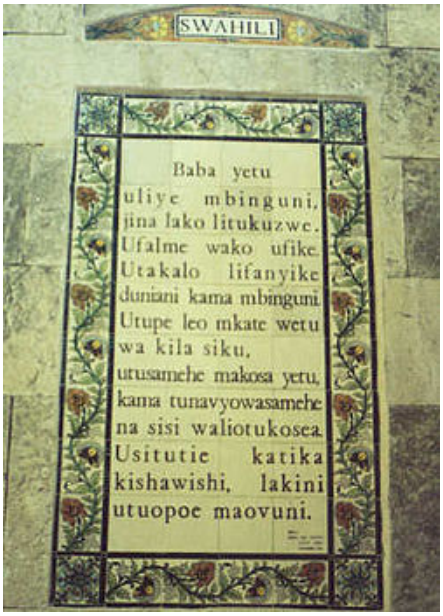

Bönen Fader vår på swahili

Referenser

Den här artikeln är helt eller delvis baserad på material från engelskspråkiga Wikipedia, Swahili language (https://en.wikipedia.org/wiki/Swahili_language), tidigare version (https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Swahili_language&oldid=76952670).

Wikipedia har en ***upplaga på swahili***.

Noter

1. ^ ”Gordon, Raymond G., Jr. (ed.), 2005. Ethnologue: Languages of the World, Fifteenth edition. Dallas, Tex.: SIL International.” (https://web.archive.org/web/20060321134742/http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=swh). Arkiverad från originalet (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=swh) den 21 mars 2006. https://web.archive.org/web/20060321134742/http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=swh. Läst 24 januari 2009.
2. ^ Derek Nurse, Thomas Spear, Thomas T. Spear (1985). *The Swahili: reconstructing the history and language of an African society (https://books.google.com/books?id=7uJmgsq37dMC&printsec=frontcover&dq=Swahili&hl=en&ei=rtRFTP-dIoz34gaKyrjZCQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CC0Q6AEwAA#v=onepage&q&f=false)*. University of Pennsylvania Press. sid. 80-81. ISBN 9780812212075. https://books.google.com/books?id=7uJmgsq37dMC&printsec=frontcover&dq=Swahili&hl=en&ei=rtRFTP-dIoz34gaKyrjZCQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CC0Q6AEwAA#v=onepage&q&f=false

Källor

- Bernander, Elisabeth (1964). *Swahili*. Scandinavian university books, 99-0103642-9 Nordiska Afrikainstitutets språkhandböcker, 99-1350233-0 ; 1. Stockholm. Libris länk (http://libris.kb.se/bib/1293232)

Auktoritetsdata	• LCCN: sh85130962 (http://id.loc.gov/authorities/subjects/sh85130962) • GND: 4078094-6 (http://d-nb.info/gnd/4078094-6) • SUDOC: 027249700 (http://www.idref.fr/027249700) • BNF: cb119333361 (http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb119333361) (data) (http://data.bnf.fr/ark:/12148/cb119333361) • NDL: 00571784 (http://id.ndl.go.jp/auth/ndlna/00571784) • BNE: XX4576510 (http://catalogo.bne.es/uhtbin/authoritybrowse.cgi?action=display&authority_id=XX4576510)

Hämtad från "https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Swahili&oldid=47041052"

Sidan redigerades senast den 27 december 2019 kl. 02.50.

Wikipedias text är tillgänglig under licensen Creative Commons Erkännande-dela-lika 3.0 Unported. För bilder, se respektive bildsida (klicka på bilden). Se vidare Wikipedia:Upphovsrätt och användarvillkor.